

Charakter prawny ekstradycji

Ekstradycja jest uważana za najważniejszą instytucję międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych, a zarazem najstarszą formę współpracy¹. Podstawą tejże współpracy jest skuteczna walka z przestępczością jako wspólnym interesem. Instytucja ekstradycji istniała już od starożytności, ale to samo pojęcie pojawiło się dopiero w drugiej połowie XVIII w.² Na gruncie prawa polskiego ekstradycja pojawia się w art. 55 Konstytucji RP jak również w licznych umowach o ekstradycji. Rozdziały 64 i 65 Kodeksu Postępowania Karnego(k.p.k.) stanowią o wydaniu osoby ściganej albo skazanej, a określenie to wydaje się mieć szerszy zakres niż ekstradycja³. Zgodnie z hierarchią źródeł prawa określoną w art. 87 Konstytucji przepisy k.p.k. mają zastosowanie wtedy, gdy brak traktatu międzynarodowego o ekstradycji wiążącej Polskę w danych stosunkach oraz gdy obowiązujący traktat nie reguluje danego zagadnienia⁴. Przekazanie i dostarczenie to inne pojęcia występujące w prawie polskim i podobne do ekstradycji. Pierwsze pojęcie pojawia się w rozdziałach 65a i 65b i wiąże się z instytucją europejskiego nakazu aresztowania, drugie występuje w art. 59 i 89 i następnych Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego⁵, do którego przepisy Kodeksu postępowa-

---

¹ L. Gardocki, *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, Warszawa 1985, s. 159.

² Z. Knypl, *Ekstradycja jako instytucja prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Warszawa 1975, s. 27.

³ *Ibidem*, s. 28.

⁴ M. Płachta, *Zagadnienia ekstradycyjne w prawie polskim*, *Studia Europejskie* 1999, nr 2, s. 74.

⁵ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. 2003, nr 78, poz. 708).

nia karnego odwołują się w rozdziale 66e. Użycie przez ustawodawcę pojęć innych niż ekstradycja jest oczywiste. Prawo międzynarodowe nie zawiera legalnej definicji ekstradycji, posługuje się ono pojęciem **wydania**. Dlatego też odpowiedzi należy szukać w doktrynie. „Ekstradycja to oparta na porozumieniu państw przekazanie osoby znajdującej się w granicach zwierzchnictwa terytorialnego jednego z nich dokonane na rzecz innego, które jest kompetentne do ścigania i karania tej osoby w związku z popełnieniem określonego przestępstwa” to chyba najbardziej uniwersalna definicja⁶. Definicja ta w sposób jasny obrazuje zarówno zakres przedmiotowy jak i podmiotowy tego pojęcia, a podmiotami związanymi z ekstradycją to państwo wzywające czyli kompetentne do ścigania i karania jak również państwo wezwane mające zwierzchnictwo terytorialne oraz sama osoba, której ekstradycja dotyczy mimo iż jej rola jest bierna. Przedmiotem ekstradycji jest przekazanie osoby z powodu ścigania w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, albo potrzeby wykonania kary.

Źródła prawa mające podstawowe znaczenie to umowy międzynarodowe regulujące kwestie ekstradycji, jak również regionalne np. Konwencje o Ekstradycji z 1957 r.⁷ wydana pod auspicjami Rady Europy. Konwencja ta uchyla inne umowy ekstradycyjne między stronami i stanowi najważniejszą w tej dziedzinie umowę wielostronną⁸. W zakresie nie uregulowanym prawem międzynarodowym znaczenie ma prawo krajowe czyli konstytucje i ustawy i to z nich bowiem wynika czy państwo może bądź musi wydać osobę będącą pod jej jurysdykcją w przypadku braku zobowiązań umownych.

Nowela z 18 marca 2004 r. wprowadziła zmianę w tytule rozdziału 65 k.p.k. nadając mu tytuł „Ekstradycja oraz przewóz osób ściganych albo skazanych lub wydanie przedmiotów na wniosek

---

⁶ W. Wierzbicki, *O azylach i ekstradycji przestępców*, Warszawa 1982, s. 96.

⁷ Europejska Konwencja o Ekstradycji (Dz. U. 1994, nr 70, poz. 307).

⁸ T. F. Muther Jr., *The Extradition of International Criminals: A Changing Perspective*, Denver Journal of International Law and Policy 1995–1996, nr 24, s. 223.

państw obcych”, aby na poziomie kodeksowym odróżnić wydanie osoby czyli tzw. ekstradycji biernej od przekazania w trybie Europejskiego Nakazu Aresztowania. Ostatecznie w noweli z 27 października 2006 r. ustawodawca zrezygnował z używania w kodeksie terminu *ekstradycja*, co pociągnęło za sobą powrót do pierwotnej terminologii, jaką jest użycie pojęcia „wydanie”. Różnica między pierwotnym a obecnym tytułem ma jedynie charakter stylistyczny. Nowelizując art. 55 Konstytucji RP, ustrojodawca przyjął szerokie rozumienie na gruncie Konstytucji pojęcia *ekstradycja*, której sensem jest wydanie osoby ściganej albo skazanej, w celu przeprowadzenia przeciw niej postępowania karnego lub wykonania orzeczonej co do niej kary pozbawienia wolności⁹. Ekstradycja w rozumieniu Konstytucja RP a w szczególności jej art. 55 obejmuje trzy instytucje kodeksowe:

1. ekstradycję klasyczną uregulowaną w rozdziale 65 k.p.k., w odniesieniu do której używany jest termin „wydanie”;
2. przekazanie w trybie ENA, który jest uregulowany w rozdziale 65b k.p.k.;
3. dostarczenie osoby Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu (art. 611h, 611j, 611k, 611l k.p.k.)

Należy zwrócić szczególną uwagę na to, że prawo międzynarodowe nie zawiera żadnej normy, która zakazywałaby lub nakazywałaby ekstradycję. Jest formą międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych, która umożliwia państwom walkę z przestępczością. Nie może zatem funkcjonować bez umowy międzynarodowej, bowiem jest instytucją traktatową.

Obywatelstwo ma kluczowe znaczenie dla zakresu personalnego ekstradycji. Definiowane jest ono w prawie międzynarodowym jako węzeł łączący osobę fizyczną z państwem, a przez prawo krajowe tylko w granicach określonych przez prawo między-

---

⁹ J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex* [w:] red. L. K. Paprzycki, tom II, Warszawa 2013, s. 736–737.

narodowe. Europejska Konwencja o Obywatelstwie z 1997 r.¹⁰ a dokładniej art. 3 stanowi, że *każde państwo określa w swym ustawodawstwie, kto jest jego obywatelem. Ustawodawstwo to zostanie zaakceptowane przez inne państwa w stopniu, w jakim zgodne jest właściwymi umowami międzynarodowymi, zwyczajowym prawem międzynarodowym i zasadami prawa ogólnie uznanymi w przedmiocie obywatelstwa*. Istota obywatelstwa to rzeczywista więź łącząca osobę fizyczną z państwem, nie zaś tylko więź czysto formalna. Istota obywatelstwa jest szczególnie ważna dla rozważań o ekstradycji, po pierwsze wiele państw wprowadza rozróżnienie między ekstradycją obcokrajowców a własnych obywateli co wiąże się z obostrzonymi kryteriami, które muszą zostać spełnione aby wydać własnego obywatela, bądź wiążą się z jego zakazem. Po drugie rozwiązuje się powstający przy ekstradycji problem wielorakiego obywatelstwa.

Analizując umowy międzynarodowe jak również ustawodawstwa wewnętrzne państw można zauważyć kilka zasad dotyczących stosowania ekstradycji:

- 1) czyn, za który dana osoba jest ścigana, musi być karany w państwie wzywającym i państwie wzywającym¹¹;
- 2) osobę wydaną można ścigać wyłącznie za przestępstwa, które były podstawą jej wydania: można również wykonać wobec niej taką karę, dla wykonania której została ona wydana (zasada specjalności)¹²;
- 3) zasada niewydawania przestępców politycznych zamienia się współcześnie w zasadę nieekstradowania osób, którym udziela się azylu¹³.

---

¹⁰ Dokumenty Rady Europy – European Treaty Series nr 166. Polska podpisała tę Konwencję 29.04.1999 r., ale do dziś jej nie ratyfikowała.

¹¹ W. Czapliński, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 1999, s. 178.

¹² R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1994, s. 258.

¹³ J. Gilas, *Prawo międzynarodowe*, Toruń 1999, s. 264.

Cudzoziemcowi, któremu udzielono azylu odmawia się zarazem ekstradycji. Wydaleniu podlega osoba będąca obywatelem państwa występującego z wnioskiem lub obywatelem państwa trzeciego¹⁴. Zasadę niewydawania własnych obywateli przyjęło większość państw, jednak do ich wyjątków należą Stany Zjednoczone i Wielka Brytania¹⁵, w związku z czym instytucja ma głównie zastosowanie do cudzoziemców.

Przestępstwa przeciw mieniu, życiu i zdrowiu to najpoważniejsze z przestępstw stanowiących podstawę wydalenia, gdyż praktyka międzynarodowa nie określiła jednoznacznie tzw. przestępstw ekstradycyjnych¹⁶. Przyjęto, że nie wydaje się przestępcy państwu, w którym groziłoby mu wykonanie kary śmierci¹⁷, jak również osób oskarżonych, skazanych za przestępstwa polityczne, wojskowe czy religijne. Należy jednak pamiętać, że pojęcie przestępstwa politycznego w prawie międzynarodowym nie zostało jednoznacznie zdefiniowane, a charakter przestępstwa, jego ocen należy w dużej mierze do państwa wydającego¹⁸. Prawo międzynarodowe ustaliło również przestępstwa, które nie mogą zostać uznane za polityczne, są to:

- a) zbrodnie wojenne;
- b) zbrodnie przeciwko ludzkości i pokojowi;
- c) piractwo morskie i powietrzne;
- d) akty terroryzmu¹⁹.

Europejska Konwencja o Ekstradycji z 1957 r. przyjęta w ramach Rady Europy²⁰ reguluje kwestie ekstradycji, a jej głównym

---

¹⁴ R. Bierzanek, J. Symonides, *op. cit.*, s. 258.

¹⁵ *Ibidem*, s. 258.

¹⁶ *Ibidem*, s. 258.

¹⁷ J. Gilas, *op. cit.*, s. 264.

¹⁸ W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2006, s. 260. Zdaniem R. Bierzanek i J. Symonides (*op. cit.*, s. 258), kwalifikacja przestępstwa w dużej mierze zależy od stanu stosunków między zainteresowanymi państwami.

¹⁹ R. Bierzanek, J. Symonides, *op. cit.*, s. 259.

celem jest ujednoczenie i unowocześnienie zasad ekstradycji, a zarazem uproszczenia i ułatwienia obrotu ekstradycyjnego²¹. Konwencja ta określa również przesłanki ekstradycji jak również warunki jej odmowy.

W Polsce to sąd decyduje o dopuszczalności ekstradycji, któremu to ustawodawca pozostawił swobodę do orzekania w tym zakresie²², jak również jest on władny czy z obowiązujących przepisów prawa w tym również wiążących Polskę traktatów dwu- i wielostronnych wynika *in concreto* dopuszczalność czy niedopuszczalność wydania tej osoby państwu wnioskującemu. Minister Sprawiedliwości (art. 603 § 5 k.p.k), jest organem wydającym ostateczną decyzję w przedmiocie wydalenia, a negatywna decyzja sądu okręgowego, uznająca ekstradycję za niedopuszczalną, jest dla Ministra wiążąca²³.

Decyzja Rady UE z 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania²⁴, zastępująca cały system ekstradycji w UE, znosi *zakaz ekstradycji własnych obywateli*. Z dniem 18 marca 2004 r.²⁵ w wyniku nowelizacji k.p.k. postanowienia po-

---

²⁰ Dz. U. z 1994 r., nr 70, poz. 307; Protokół Dodatkowy do Europejskiej Konwencji o Ekstradycji (Dz. U. z 1994 r., nr 70, poz. 307); Drugi Protokół Dodatkowy do Europejskiej Konwencji o Ekstradycji (Dz. U. z 1994 r., nr 70, poz. 307).

²¹ Zastąpiła ona liczne dwustronne umowy ekstradycyjne. Kwestię tę uzupełnia Europejska Konwencja o Wzajemnej Pomocy w Sprawach Karnych z 20 kwietnia 1959 r. (Dz. U. 2004 r., nr 139, poz. 1476 w wersji zmienionej Protokołem dodatkowym nr 2 do tej konwencji).

²² Art. 55 ust. 3 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483).

²³ Kodeks stwarza możliwość złożenia zażalenia na takie postanowienie – art. 603 § 3 i 4.

²⁴ Decyzja Rady UE z 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania 2002/584/JHA (Dz. U. WE L nr 63).

²⁵ Dz. U. nr 69, poz. 626. Zob. także opinię Rady Legislacyjnej z 14 sierpnia 2003 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks Postępowania Karnego, „Przeгляд Legislacyjny” 2004, nr 2, s. 156 i n.

wyższej decyzji zostały wprowadzone do polskiego porządku. Europejski Nakaz Aresztowania (ENA)²⁶ umożliwia wydanie obywatela RP innemu państwu członkowskiemu. Początkowo przepis ten pozostawał w sprzeczności z postanowieniami Konstytucji, jednak doktryna uznała ENA w celu zastąpienia ekstradycji, a co za tym idzie tworzony jest nowy instrument wzajemnie uznawanych orzeczeń w sprawach karnych. ENA nie stanowi ostatecznego i definitywnego wydania, zaś stanowi jedynie czasowe przekazanie wymiarowi sprawiedliwości państwa wnioskującego²⁷. Polski ustawodawca w stosunku do polskiego obywatela jak również do osoby korzystającej w prawa azylu na terytorium RP nie zdecydował się na możliwość przekazania takiego obywatela, w celu wykonania kary pozbawienia wolności lub środka polegającego na pozbawieniu wolności. Brak zgody i odmowa przekazania takiej osoby nie oznacza jednak uniknięcia kary przez osobę ściganą. W sytuacji takiej sąd orzeka o wykonaniu kary albo środka, orzeczonych przez organ państwa, o wydaniu europejskiego nakazu, a odbywaniu i wykonaniu kary na podstawie obowiązujących polskich przepisów²⁸. Obywatelstwo i azyl to tylko jeden z wymienionych obligatoryjnych przesłanek odmowy wydalenia. Art 604 § 1 k.p.k. w sposób szczegółowy określa obligatoryjne te przesłanki. Wydanie w myśl art. 604 § 1 k.p.k. jest niedopuszczalne, jeżeli:

1. osoba, której wniosek dotyczy, jest obywatelem polskim albo korzysta w Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu;

---

²⁶ Zgodnie z art.1 decyzji, europejski nakaz aresztowania jest to „decyzja sądowa wydana przez państwo członkowskie w celu aresztowania i dostarczenia przez inne państwo członkowskie poszukiwanej osoby w związku z prowadzeniem przeciwko niej ściganiem karnym bądź wykonania kary lub środka zabezpieczającego polegającego na pozbawieniu wolności”.

²⁷ J. Trzeciński, *Europejski nakaz aresztowania a ekstradycja w prawie polskim*, „Prokuratura i prawo” 2004, nr 6, s. 95–96. E. Piontek, *Europejski nakaz aresztowania*, „PiP” 2004, nr 4, s. 40 i n.

²⁸ Art. 607 § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997, nr 89, poz. 555).

2. czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo gdy ustawa uznaje, że czyn nie stanowi przestępstwa albo że sprawca nie popełnia przestępstwa lub nie podlega karze;
3. nastąpiło przedawnienie;
4. postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone;
5. byłoby ono sprzeczne z polskim prawem;
6. zachodzi uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania wobec osoby wydanej może zostać orzeczona lub wykonana kara śmierci;
7. zachodzi uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania może dojść do naruszenia wolności i praw osoby wydanej;
8. dotyczy osoby ściganej za popełnienie bez użycia przemocy przestępstwa z przyczyn politycznych.

Przesłanki fakultatywne określone w § 2 tego artykułu dotyczą w szczególności odmowy wydania, mają one znaczenie jedynie informacyjne, wyliczenie to jest jedynie przykładowe, zatem Minister Sprawiedliwości może odmówić zgody na ekstradycję również z innych powodów. Obywatel RP zgodnie z wprowadzonymi zmianami, może być wydany innemu państwu, jeżeli wynika to z umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez RP lub ustawy stanowiącej wykonanie aktu prawa stanowionego przez organizację międzynarodową, której członkiem jest Polska.